

Aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske

Ojdanić, Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:642362>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Sveučilišni prijediplomski studij

Informacijske znanosti

Antonia Ojdanić

**Aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju u
narodnim knjižnicama Republike Hrvatske**

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
Sveučilišni prijediplomski studij
Informacijske znanosti

**Aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju u narodnim knjižnicama Republike
Hrvatske**

Završni rad

Student/ica:
Antonia Ojdanić

Mentor/ica:
Doc. dr. sc. Alica Kolarić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonia Ojdanić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 29. lipnja 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Uloga narodnih knjižnica	2
3. Održivi razvoj.....	3
4. Ekologija i zaštita okoliša	4
5. Agenda 2030	5
6. IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku	6
7. IFLA-ina Radna skupina za okoliš, održivost i knjižnice	8
8. Zelene knjižnice	9
9. Pregled najistaknutijih zelenih programa u hrvatskim knjižnicama	10
9.1. Zelena knjižnica Društva bibliotekara Istre	10
9.2. Radna grupa za zelene knjižnice	11
9.3. Zelena knjižnica energetske efikasnosti	12
9.4. Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku	12
10. Istraživanje	13
10.1. Svrha i cilj istraživanja	13
10.2. Istraživačka pitanja	13
10.3. Metodologija.....	14
10.4. Ograničenja istraživanja	15
10.5. Rezultati.....	16
10.5.1. Broj održanih aktivnosti	16
10.5.2. Aktivnosti po godinama održavanja.....	17
10.5.3. Vrste aktivnosti	17
10.5.4. Vrste korisnika	19
10.6. Rasprava	20

10.6.1. Odgovori na istraživačka pitanja.....	20
10.6.2. Najbolji primjeri zelenih knjižničnih projekata	22
10.6.3. Kriteriji za zelene knjižnice.....	24
11. Zaključak.....	26
12. Literatura	27

Sažetak

Narodne knjižnice su prepoznate kao aktivne dionice kulturnog, gospodarskog i društvenog života zajednice te kao takve nastoje poticati društvenu odgovornost svakog pojedinca. U današnje vrijeme odgovornost pojedinca je usko vezana uz koncept održivog razvoja te brige za zaštitu okoliša i ekologiju. Uključivanjem tih tema u knjižnično poslovanje došlo je do razvoja zelenih knjižnica. Pojam zelenih knjižnica se javlja u dva različita značenja, a može se odnositi na samu zgradu knjižnice ili na aktivnosti vezane uz održivi razvoj koje knjižnica provodi. Na području Republike Hrvatske zelene knjižnice se javljaju samo u drugom značenju pa se tako ovaj rad bavi isključivo aktivnostima usmjerenima na zaštitu okoliša i ekologiju koje se provode u narodnim knjižnicama. Prvi dio rada sadrži definicije glavnih pojmova i prikaz dokumenata i smjernica koje su utjecale na prepoznavanje knjižnica kao promicatelja navedenih tema te pregled najistaknutijih zelenih programa. Drugi dio rada posvećen je istraživanju čija je svrha odgovoriti na pitanja u kojoj mjeri i na koje načine narodne knjižnice Republike Hrvatske provode aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju. Cilj istraživanja je dati pregled navedenih aktivnosti provedenih od 2011. godine do danas. Kao uzorak ovog istraživanja odabrane su matične narodne knjižnice, a kao metoda je korištena analiza sadržaja godišnjih izvješća knjižnica te njihovih službenih mrežnih stranica. Rezultati prikazuju broj aktivnosti po knjižnicama i godinama održavanja, usporedbu po vrstama održanih aktivnosti te prikaz korisničkih skupina kojima su namijenjene. Provedeno istraživanje ovog rada može poslužiti narodnim knjižnicama kao poticaj ili ideja za poboljšanje aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju.

Ključne riječi: zelene knjižnice, narodne knjižnice, održivi razvoj, zaštita okoliša, ekologija

1. Uvod

Narodne knjižnice, u svakom razdoblju svojeg postojanja bile su ustanove znanja i kao takve na raspolaganju su cjelokupnom društvu. Njihova potpuna predanost i prilagođenost različitim vrstama korisnika, osim u pružanju informacija, cjeloživotnom obrazovanju ljudi te poticanju kreativnosti i želje za učenjem kod svakog pojedinca, očitava se i kroz njihovu ulogu utjecaja na razvoj društva. Narodne knjižnice upravo zbog toga moraju biti upućene i u probleme zajednice u kojoj djeluju. Osim individualnih problema lokalnih zajednica, glavna globalna kriza koja se tiče svakoga je zasigurno ona vezana uz negativne učinke na okoliš u kojem živimo. Kako bi se pokušali spriječiti daljnji negativni učinci, došlo je do stvaranja koncepta održivog razvoja kojemu je cilj razviti strategije gospodarskog i socijalnog napretka bez štete za okoliš te stvoriti bolju budućnost za naredne generacije. Upravo zaštita okoliša i ekologija su teme koje se sve više predstavljaju široj javnosti kako bi svatko mogao biti barem dio pozitivne promjene kojoj se teži. Narodne knjižnice su prepoznate i od strane međunarodnih organizacija i lokalnih vlasti kao jedne od ključnih ustanova koje mogu obrazovati svoje korisnike o temama vezanima uz zaštitu okoliša i ekologiju koje se često nazivaju takozvanim zelenim knjižničnim programima.

Na području Republike Hrvatske pokret zelenih knjižnica započeo je 2011. godine akcijom Društva bibliotekara Istre koji su pokrenuli projekt Zelena knjižnica. Projektu su se postepeno pridruživale i ostale narodne knjižnice diljem zemlje, svaka svojim tempom.

Ovaj rad se sastoji od teorijskog dijela koji donosi definicije održivog razvoja, zaštite okoliša i ekologije, pregled dokumenata i smjernica koje su utjecale na prepoznavanje knjižnica kao promicatelja navedenih tema, obrazloženje dvojakosti pojma zelene knjižnice te pregled najistaknutijih zelenih programa, dok je drugi dio posvećen istraživanju čiji je cilj saznati na koji način su se hrvatske knjižnice priključile zelenom pokretu, to jest dati pregled i usporedbu aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju provedenih od spomenute 2011. godine pa do danas, kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri narodne knjižnice provode aktivnosti iz područja zelene pismenosti. U svrhu ovog istraživanja odabrane su matične knjižnice, a kao metoda se koristi analiza sadržaja godišnjih izvješća knjižnica te njihovih službenih mrežnih stranica. Rezultati prikazuju broj aktivnosti po knjižnicama i godinama održavanja, usporedbu po vrstama održanih aktivnosti te prikaz korisničkih skupina kojima su namijenjene.

2. Uloga narodnih knjižnica

Narodnu knjižnicu kao jednu od važnijih ustanova društva teško je odrediti jedinstvenom rečenicom ili opisom zbog širine obuhvatnosti njezinog poslovanja, ali i radi njezinog mijenjanja kroz povijest te kontinuiranog proširivanja usluga koje nudi kako bi išla u korak s vremenom. „Knjižnica i njen koncept više puta su se mijenjali kroz svoju dugu povijest kao rezultat općih društvenih i kulturnih preokreta. Ona je, pak, sa svoje strane, kao jedna od temeljnih kulturnih institucija, nesumnjivo povratno utjecala na složene povijesne tokove, direktno ili indirektno, akumulirajući ljudsko znanje i prenoseći ga“ (Mesić 1991).

Najpreciznija definicija koja sažima temeljni knjižnični rad je ona IFLA-ina koja narodnu knjižnicu određuje kao organizaciju koja treba osiguravati „pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje“ (Koontz i Gubbin 2011). Upravo zbog toga što je narodna knjižnica namijenjena svakom pojedincu, uveliko se razlikuje od ostalih tipova knjižnica koje su uglavnom ograničene samo za jednu određenu skupinu ljudi što rezultira time da se narodna knjižnica mora prilagoditi svim korisnicima bez obzira na njihovu raznolikost. Kako bi knjižnice uspješno ispunile tu bitnu zadaću postoje brojne upute, smjernice, prijedlozi te zakoni kojima se određuje i usmjerava svaki segment knjižničnog poslovanja, od same građe, izgleda prostorija, pravnih i finansijskih okvira, preko vještina osoblja pa sve do najvažnijeg posla – rada s korisnicima. Hrvatske narodne knjižnice u svojem poslovanju vode se uglavnom IFLA-inim i UNESCO-ovim smjernicama. Upravo IFLA ističe da su glavne djelatnosti narodne knjižnice pružanje usluga i građe kojima je cilj zadovoljiti obrazovne i informacijske potrebe korisnika te njihove potrebe za osobnim razvojem, što ujedno uključuje i rasonodu i aktivnosti vezane uz slobodno vrijeme. Također osvrće se i na vrlo važnu ulogu knjižnice u razvoju i izgrađivanju društva, gdje je pojedincu omogućen pristup širokom i raznolikom spektru znanja, ideja i mišljenja što dovodi i do pozitivnih promjena u cjelokupnoj zajednici. Kako se ističe u Smjernicama za narodne knjižnice, osiguravanjem raznolikosti obrazovne građe i slobodnim pristupom informacijama, narodna knjižnica može biti društveno i ekonomski korisna pojedincima i zajednici te pridonositi stvaranju i održavanju dobro obaviještenog i demokratskog društva. Također može i omogućavati ljudima obogaćivanje i razvijanje njihovog osobnog života, ali i života njihove zajednice (Koontz i Gubbin 2011).

Da bi se saznale potrebe i interesi ljudi, nužno je često ispitivati i posvetiti se korisnicima jer je vrednovanje utjecaja narodnih knjižnica na lokalnu zajednicu izrazito bitno kako bi ona ispunjala svoju ulogu i poslanje. Dragija Ivanović (2012) ističe da bi narodne knjižnice trebale biti „ustanove koje su osviještene o problemima zajednice u kojoj djeluju“. To objašnjava time da su poznavanje zajednice i razumijevanje njezinih potreba temeljna pretpostavka za uspostavljanje programa te usluga koji uključuju sve stanovnike zajednice u svakodnevni život knjižnice.

Poslanje narodnih knjižnica proširuje se kad je riječ o problemima zajednice. Osim što su središnje ustanove koje svim tipovima korisnika pružaju pristup znanju i informacijama u svrhu obrazovanja, cjeloživotnog učenja ili razonode, narodne knjižnice imaju i veliku ulogu aktivnog sudjelovanja u kulturnom i gospodarskom životu zajednice te samim time teže poticanju društvene odgovornosti svakog pojedinca. Odgovornost ljudi je potrebna u svakom segmentu njihovih života, ali isto tako treba postojati i odgovornost prema drugima uključujući i buduće naraštaje. Uz sami pojam brige za budućnost se vremenom počeo pojavljivati i pojam koncepta održivog razvoja o kojem se sve češće raspravlja i čiju su važnost shvatile i narodne knjižnice.

3. Održivi razvoj

U današnje vrijeme svi smo svjedoci naglih kriza koje su posljedice klimatskih promjena te čovjekovog utjecaja na okoliš koji se nepovoljno reflektira na kvalitetu života općenito. Kako bi se smanjili ti negativni učinci, postepeno se razvijao koncept održivog razvoja koji se definira kao „okvir za oblikovanje politika i strategija kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne izvore bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti“ (Odras n.d.). Naziv pojma u ovom obliku se pojavljuje 1969. godine kada ga je prvi put upotrijebila britanska političarka Barbara Ward, dok se u stalnu praksu pojam uvodi tek krajem 90-ih godina prošloga stoljeća na Konferenciji Ujedinjenih naroda o okolišu i razvoju (Hrvatska enciklopedija n.d.). Spomenuta konferencija se održala 1992. godine u Rio de Janeiru i bila je jedna od važnijih koja se usmjerila na sve veće probleme koji se tiču pitanja razvoja okoliša na globalnoj, ali i na lokalnim razinama. Na njoj je usvojena i Agenda 21, sveobuhvatan sporazum Ujedinjenih naroda i državnih vlasti pojedinačnih zemalja kojima je cilj djelovanje u različitim područjima čovjekovog utjecaja na okoliš. Održivi razvoj je odmah prepoznat kao primarna odgovornost vlada uz suradnju drugih dionika i društvenih skupina, koje su odgovorne za

kreiranje nacionalnih strategija, planova i programa. Također, jasno je i da su za realizaciju ciljeva Agende 21 potrebna značajna financijska sredstva te podrška zemljama u razvoju. I konačno, suradnja među državama je od suštinskog značaja za učinkovito i pravedno globalno upravljanje, koje može pomoći svima u ostvarivanju održivog razvoja (Pavić-Rogošić 2010).

Još jedna važna konferencija se također održala u Rio de Janeiru 20 godina poslije pod nazivom Konferencija Ujedinjenih naroda o održivom razvoju. Ona je rezultirala fokusiranim političkim dokumentom koji sadrži jasne i praktične mjere za provedbu održivog razvoja. Također „jedna od najznačajnijih odluka Konferencije je definiranje budućih ciljeva održivog razvoja koji će uključivati tri dimenzije održivog razvoja – gospodarsku, socijalnu i okolišnu“ (Ministarstvo vanjskih i europskih poslova n.d.). Kad se govori o održivom razvoju uvijek se naglašavaju tri dimenzije, komponente ili čak tri glavna cilja – ekonomski/gospodarski koji podrazumijeva gospodarsku učinkovitost, društveni/socijalni koji se odnosi na društvenu odgovornost i ekološki/okolišni koji naravno obuhvaća najzastupljeniju temu zaštite okoliša. Upravo zaštitom okoliša moguće je ispuniti i ostala dva cilja. Gospodarstvo da bi bilo razvijenije i da bi postalo održivo mora uključivati brigu o okolišu. Isto tako se i društvena odgovornost danas gotovo uvijek izjednačava s odgovornošću koja se tiče zaštite okoliša.

Brojne konferencije, sporazumi i programi su zaista čvrsto utvrdili važnost održivog razvoja za boljitak budućnosti svih naroda, a vrhunac je postignut donošenjem poznate Agende 2030 koja je već uključena u različitim dijelovima društva.

4. Ekologija i zaštita okoliša

Održivi razvoj, iako se sastoji od ukupno tri komponente – gospodarske, društvene i okolišne, u kontekstu knjižnica i njihove djelatnosti uglavnom se prednost daje okolišnim ili ekološkim ciljevima jer su najprepoznatiji od strane korisnika i općenito javnosti. Ekologiju kao službeni pojam prvi uvodi njemački znanstvenik Ernst Haeckel 1866. godine, a definira je kao znanost o odnosu živih bića i okoliša (Cifrić 2012). U širem shvaćanju, na ekologiju bi se moglo gledati kao na multidisciplinarnu znanost koja sjedinjuje brojne znanstvene discipline i istraživačke metode poput: geologije, botanike, zoologije, hidrologije, antropologije, biotehnologije, sociologije, ekonomije, etike, politike i brojnih drugih (Črnjar i Črnjar 2009). Za ekologiju se kaže da određuje položaj čovjeka prema sveukupnoj živoj i neživoj prirodi, i stoga je upravo utjecaj čovjeka ključan za određivanje smjera u kojem okoliš ide. Zakon o zaštiti okoliša, okoliš definira kao „prirodno i svako drugo okruženje organizama i njihovih zajednica,

uključivo i čovjeka koje omogućuje njihovo postojanje i njihov daljnji razvoj: zrak, more, voda, tlo, zemljina kamena kora, energija te materijalna dobra i kulturna baština kao dio okruženja koje je stvorio čovjek; svi u svojoj raznolikosti i ukupnosti uzajamnog djelovanja“ (Zakon.hr 2019). Zbog sve većeg negativnog utjecaja na okoliš, teži se pokušaju osvještavanja građana kako bi se okoliš na što efikasniji način zaštitio. Navedeni zakon također govori i o tome da se zaštitom okoliša smatraju aktivnosti i mjere kojima je cilj sprječavanje opasnosti za okoliš, nastanka šteta i onečišćivanja okoliša te smanjivanje ili otklanjanje istih te povrat okoliša u stanje prije nastanka bilo koje štete. Kako bi se zaštita okoliša zaista i primjenjivala, doneseni su brojni zakoni na međunarodnoj razini te na lokalnim razinama koji pružaju pravne okvire te smjernice za zaštitu okoliša.

5. Agenda 2030

Glavni međunarodni dokument koji se u potpunosti bavi problematikom održivog razvoja je UN-ova Agenda 2030 koja je usvojena 25. rujna 2015. godine u New Yorku na svjetskoj konferenciji o održivom razvoju. Ujedinjeni narodi koji su vodeća internacionalna organizacija s primarnim ciljem ujedinjavanja naroda, njihovom komunikacijom te zajedničkim rješavanjem problema, odlučili su donijeti sveobuhvatni program djelovanja u kojem će sudjelovati sve zemlje članice, a koji se odnosi na društvenu odgovornost na različitim razinama. UN-ova Agenda 2030, kao što joj i naziv govori, obuhvaća period do 2030. godine, to jest razdoblje djelovanja od 15 godina u kojem se teži ostvarivanju 17 ciljeva održivog razvoja (United Nations n.d.). Ciljevi su usmjereni na postizanje bolje i održivije budućnosti za sve što uključuje osiguravanje zdravog života, iskorjenjivanje siromaštva i neravnopravnosti, promicanje kvalitetnog obrazovanja te poticanje aktivnosti zaštite okoliša. Također, osim 17 glavnih, razrađeno je i 169 podciljeva kojima se detaljnije usmjeravaju željene akcije djelovanja te se dostižu ovisno o specifičnim razvojnim okolnostima i uvjetima svake zemlje.

Kako bi se ovi ciljevi što bolje i brže ostvarili, naglašava se suradnja država, privatnih sektora, cjelokupnog društva, ali i pojedinaca te je time ovaj program bio velika prekretnica za svakoga tko shvaća ozbiljnost vlastitog utjecaja na stvaranje bolje budućnosti. Agenda 2030 osim društva obuhvaća i sferu gospodarstva, politike i okoliša te se na tim područjima očekuje predanost, izdvajanje financijskih sredstava, pružanje tehničke podrške te praćenje i mjerenje postizanja ciljeva (United Nations n.d.). Preporučeno je da se praćenje napretka vodi na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini. „Definiranje mjerljivih indikatora pretvoriti

će ciljeve održivog razvoja s podciljevima u alat za upravljanje koji će pomoći zemljama pri razvoju strategija i alociranju potrebnih sredstva kao i za mjerenje napretka prema održivom razvoju, ali će pomoći i u definiranju odgovornosti svih dionika za postizanje tih ciljeva“ (Odras 2015). Također, svako područje, poput zdravstva, obrazovanja, poljoprivrede i ostalih, može zasebno stvarati, analizirati i pratiti svoje planove implementacije Agende 2030. Upravo tako su i knjižnice uz podršku IFLA-e prepoznale svoju ulogu u zagovaranju i širenju ideje održivog razvoja među svojim korisnicima.

Agenda 2030, kao temeljni plan zagovaranja održivog razvoja se uveliko bavi i zaštitom okoliša pa su tako čak 3 od 17 glavnih ciljeva usmjereni upravo na tu problematiku:

- Cilj 13. Zaštita klime – Poduzeti hitne akcije u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica

- Cilj 14. Očuvanje vodenog svijeta – Zaštititi i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse

- Cilj 15. Očuvanje života na zemlji – Zaštititi, uspostaviti i promovirati održivo korištenje kopnenih ekosustava, održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta te spriječiti uništavanje biološke raznolikosti (Odras 2015).

Navedena tri cilja pokrivaju ujedno i najčešće teme kojima se bave aktivnosti usmjerene na održivi razvoj i zaštitu okoliša u knjižnicama Republike Hrvatske.

6. IFLA-ina Izjava o knjižnicama i razvitku

Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova poznat pod skraćenicom IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) je neprofitna nevladina organizacija koja zastupa knjižnice, njihove zaposlenike i korisnike u cijelom svijetu. Njihove temeljne vrijednosti i ciljevi obuhvaćaju promicanje vrijednosti knjižnica i njihovih informacijskih usluga, zastupanje slobode pristupa informacijama, idejama i djelima mašte, predanost uključivanju svih ljudi u knjižničarsku zajednicu i još brojne druge (IFLA n.d.).

Kao jedna od glavnih knjižničarskih organizacija uključena je i u zagovaranje važnosti knjižnica u obrazovanju i promicanju ideja održivog razvoja. Kako bi naglasili ulogu informacijskih stručnjaka i knjižničara te važnost cjeloživotnog učenja, edukacijskih programa i ostalih aktivnosti koje knjižnica pruža IFLA je 2013. donijela Izjavu o knjižnicama i razvitku u kojoj se navodi da je knjižnica „jedino mjesto gdje ljudi mogu pristupiti informacijama koje će pomoći poboljšanju njihovog obrazovanja, naučiti nove vještine, pronaći posao, pokrenuti posao, dobiti informacije koje će im pomoći pri donošenju odluka primjerice o poljoprivredi ili

zdravlju, ili informacije o zaštiti okoliša“ (IFLA 2013). U izjavi je također posebno naglašeno da se knjižnice u cijelom svijetu trebaju prepoznati i priznati kao pouzdani mehanizmi koji podupiru provedbu programa održivog razvoja (IFLA 2013). Izjava o knjižnicama i razvitku sadrži bitne razloge kojima se podupire prethodno navedena činjenica. Dokument govori o tome kako knjižnice pružaju priliku svima neovisno o tipu korisnika i lokaciji na kojoj se nalaze te kako knjižnica može osnažiti ljude u njihovom osobnom razvoju kroz učenje, kreativnost i inovativnost svakog pojedinca te podupiranjem kulture pismenosti i njegovanja kritičkog mišljenja i istraživačkog duha. Kako bi svaki korisnik mogao iskoristiti svoj potencijal vladanjem kritičkim razmišljanjem, knjižnica kao važan dio kritičke infrastrukture pruža prikladne uvjete za pristup različitim informacijama te stručno osoblje koje je zaduženo za vođenje do istih. Vrlo je bitno i knjižnično sudjelovanje u društvu kroz suradnju s ostalim lokalnim zajednicama na postizanju društvenih ciljeva. U zaključku Izjave IFLA „potiče donositelje odluka i osobe koje rade na razvitku da osiguraju uvjete da svaki razvojni plan nakon 2015. godine prepozna i prizna ulogu pristupa informacijama kao temeljni element koji podupire razvoj, da prepozna i prizna ulogu knjižnica i knjižničara kao čimbenika razvoja te da potakne države članice Ujedinjenih naroda da daju potporu informacijskim planovima koji podupiru razvoj izgradnjom mreža te osiguravanjem informacijskih i ljudskih resursa, kao što su knjižnice i druge ustanove od javnoga interesa“ (IFLA 2013).

Sljedeći vrlo važan dokument koji povezuje knjižnicu i održivi razvoj je Lyonska deklaracija o pristupu informacijama i razvoju koja je donesena na IFLA-inom Svjetskom knjižničarskom i informacijskom kongresu koji se održao u Lyonu 2014. godine. Izradili su je članovi IFLA-e i njihovi brojni strateški partneri u knjižničnim i razvojnim zajednicama, a potpisale su je članice Ujedinjenih naroda koje podržavaju i vjeruju „da poboljšani pristup informacijama i znanju u društvu, potpomognut dostupnošću informacijskih i komunikacijskih tehnologija, podržava održivi razvoj i poboljšava živote ljudi“ (IFLA 2014). Naglašeno je i da održivi razvoj osigurava trajni društveni i ekonomski napredak te dobrobit svih ljudi diljem svijeta te su navedene stavke koje opisuju kako dolazi do osobnog razvoja ljudi uz pomoć pristupa informacijama. Temeljni dio deklaracije čini 6 glavnih točaka kojima se prepoznaje: da je iskorjenjivanje siromaštva moguće ubrzati održivim razvojem, da se održivi razvoj mora temeljiti na ljudskim pravima, da je poboljšani pristup kvalitetnim informacijama i podacima potporan održivom razvoju, da informacijski posrednici poput knjižnica i ostalih srodnih ustanova igraju ključnu ulogu u komunikaciji i razumijevanju informacija i da spomenute ustanove mogu koristiti informacijske i komunikacijske tehnologije kako bi dobrobiti razvoja došle do svih zajednica te se na kraju pozivaju sve članice Ujedinjenih naroda da priznaju da

su pristup informacijama i vještine za korištenje istih potrebne za održivi razvoj i da to bude priznato u programu za razvoj nakon 2015. godine. Lyonska deklaracija, osim što je pridonijela širenju svijesti o održivom razvoju u knjižnicama, još se češće ističe u kontekstu slobodnog pristupa informacijama i širenju znanja u društvu.

Sljedeći korak nakon usvajanja iščekivane Agende 2030 IFLA radi 2017. godine objavljivanjem dokumenta Upute: knjižnice, razvoj i UN-ova Agenda 2030 čija je svrha podržati spomenuto zagovaranje uključivanja knjižnica te pristupa informacijama u nacionalne planove održivog razvoja. Upute su napravljene kao vodič knjižnicama kako bi se što bolje razumjela UN-ova Agenda 2030 i njezina implementacija na nacionalnoj razini, kako bi se potaknulo organiziranje suradnje s vlastima u kojima bi se dokazao doprinos knjižnica te na koji način upoznati knjižnične korisnike s Agendom 2030 i Ciljevima održivog razvoja (IFLA 2017).

7. IFLA-ina Radna skupina za okoliš, održivost i knjižnice

U sklopu IFLA-e djeluje i Radna skupina za okoliš, održivost i knjižnice (Environment, Sustainability and Libraries Section – ENSULIB) kojoj je cilj aktivirati knjižničare da potaknu svoje zajednice korisnika na ekološki održive načine djelovanja pružanjem materijala o zelenom knjižničarstvu, davanjem glasa zelenim knjižničarima te organiziranjem knjižničnih projekata na temu ekologije i održivog razvoja (IFLA n.d.). Radna skupina pruža materijale posvećene zelenom pristupu u knjižničarstvu, pruža platformu za prezentaciju zelenih projekata diljem svijeta te omogućava prostor za raspravu među knjižničarima. Zadaci Radne skupine za okoliš, održivost i knjižnice reflektiraju se kroz njezinu misiju koja obuhvaća različite načine na koje knjižnice mogu pridonijeti održivom razvoju. Misija Radne skupine se sastoji od pet točaka – razmatranje utjecaja globalnog zatopljenja na knjižnice, implementacija održivih praksi u knjižnicama, preporuke održivih praksi knjižničarima, proširenje i promocija knjižničnih resursa i usluga vezanih uz održivi razvoj te podizanje svijesti knjižničara o ekološkim problemima.

Ova skupina, ali i mnoge druge akcije i programi prije nje su doveli do širenja knjižnične angažiranosti u poljima održivog razvoja i ekologije diljem svijeta pa dolazi do sve učestalijeg korištenja naziva zelena knjižnica i zelena pismenost.

8. Zelene knjižnice

Zelena pismenost se u hrvatskoj literaturi najčešće još naziva i ekološkom pismenošću, dok se u engleskoj literaturi spominje pod različitim nazivima poput green literacy, environmental literacy, greening literacy, ecological literacy, ecoliteracy, green information literacy, environmental education i brojnim drugim varijacijama.

Zelena pismenost se, osim u brojnim oblicima naziva, može naći u bezbroj različitih definicija. Jedna od njih je definira kao stupanj naše sposobnosti da uočimo i protumačimo relativno zdravlje okolišnih sustava i da poduzmemo odgovarajuće radnje za održavanje, obnovu ili poboljšanje zdravlja tih sustava (Roth 1992). Isti autor navodi da se zelena/ekološka pismenost oslanja na mnoge aspekte znanstvene pismenosti što uključuje korištenje kritičkog i kreativnog mišljenja, traženje i organiziranje informacija, razmišljanje i planiranje unaprijed te ostale sposobnosti koje korisnik mora imati da bi bio pismen. Ekološki pismeni pojedinci također imaju osnovno razumijevanje okoliša i koncepte održivosti, što se danas označava kao temeljna kompetencija (Kurbanoglu 2014). Zelena pismenost se danas izučava kao dio formalnog obrazovanja, ali i kroz neformalno obrazovanje te cjeloživotno učenje koje najčešće korisnici mogu dobiti upravo u knjižnicama.

Pojam zelenih knjižnica se javlja u dva različita značenja, a može se odnositi na samu zgradu knjižnice ili na aktivnosti vezane uz ekologiju i održivi razvoj koje knjižnica provodi. Zelena knjižnica u smislu same građevine se opisuje kao zgrada osmišljena da što više smanji negativne utjecaje na okoliš te da poboljša kvalitetu unutarnjeg okoliša što je moguće postići pažljivim odabirom lokacije, uporabom biranih prirodnih građevinskih materijala i raznih biorazgradivih proizvoda, očuvanjem resursa kao što su voda, energija i papir te naposljetku odgovornim zbrinjavanjem otpada i recikliranjem (Reitz n.d.). Zelene zgrade trebaju posjedovati i LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) certifikat koji je razvio Američki savjet za zelenu gradnju. Da bi se knjižnična zgrada proglasila zelenom potrebno je ispuniti brojne kriterije što za brojne knjižnice predstavlja izazov zbog velikih financijskih ulaganja. Uzimajući financije u obzir, ali i to da se većina knjižnica već nalazi u izgrađenim prenamijenjenim objektima knjižnice u Republici Hrvatskoj nisu u mogućnosti imati zelenu zgradu. Prema istraživanju provedenom 2019. godine Vrana i Zečević (2020) dolaze do upravo takvog rezultata i utvrđuju da niti jedna narodna knjižnica u Hrvatskoj ne ispunjava kriterije da bi se mogla nazvati zelenom zgradom, iako se neke od knjižnica pridržavaju mjera vezanih uz

očuvanje okoliša poput reciklaže i štednje papira, štednje energije te smanjenog korištenja plastike. Upravo iz tog razloga, u ovom radu veća pažnja će se pridavati drugoj upotrebi pojma.

Drugo značenje pojma zelene knjižnice odnosi se na njihovo poslovanje, to jest na „knjižnične programe i usluge usmjerene na razvoj zelene pismenosti, odnosno na jačanje svijesti i informiranosti o održivom društvu i zaštiti okoliša, razvoj sposobnosti kritičkoga mišljenja o ekološkim temama, kao i na stjecanje znanja i vještina potrebnih za poboljšanja kvalitete vlastitoga života, a tako i života čitave zajednice“ (Dragaš 2017).

Zelene knjižnične su kao i sve knjižnice informacijska središta pa stoga među informacijama koje nude, trebaju posjedovati i one koje se odnose održivi razvoj i zaštitu okolišu. Ovu ključnu funkciju je u današnje vrijeme potrebno i naglasiti, pa se tako može zahtijevati da zelena knjižnica ima zelene zbirke te da nudi otvoren pristup pouzdanim i ažuriranim informacijama o okolišu (Sahavirta 2019).

Knjižnice također mogu izlagati pitanja očuvanja okoliša kroz različite ekološke programe koji se ostvaruju različitim aktivnostima poput predavanja, radionica, tematskih izložbi, predstavljanja knjiga, projekcija dokumentarnih filmova, uređenja vanjskog okoliša, akcija na javnim površinama i ostalih aktivnosti koje se osmišljavaju ovisno o vrsti knjižnice, mjestu u kojem se nalazi te tipu njezinih korisnika (Dragaš 2017). „Za provedbu kvalitetnih i raznovrsnih programskih sadržaja s ekološkom tematikom nužna je suradnja s različitim ustanovama i udrugama koje se profesionalno bave održivim razvojem, zaštitom biljnoga i životinjskoga svijeta, očuvanjem okoliša i urbanom permakulturom“ (Dragaš 2017). Provođenjem navedenih aktivnosti dolazi do spomenutog zelenog opismenjavanja, obrazovanja i informiranosti korisnika o zaštiti okoliša te se oni na taj način i uz pomoć kritičkog mišljenja mogu osvijestiti i potaknuti na različite odluke kojima mogu poboljšati kvalitetu vlastitog života, ali i života čitave zajednice te cjelokupan razvoj društva.

9. Pregled najistaknutijih zelenih programa u hrvatskim knjižnicama

9.1. Zelena knjižnica Društva bibliotekara Istre

U Hrvatskoj se kao početak djelovanja zelenih knjižnica na našim prostorima smatra pokretanje projekta Zelena knjižnica Društva bibliotekara Istre započet 2011. godine pod vodstvom Ivana

Kraljevića koji je s članovima društva osmislio projekt koji povezuje ekologiju i knjižničarstvo. Glavni cilj Zelene knjižnice je „uključivanje i preuzimanje odgovornosti javnosti za održivi razvoj i zaštitu okoliša u Istarskoj županiji“ (Kraljević 2013). Također, Društvo zagovara i suradnju istarskih knjižnica u ostvarivanju glavnog cilja te se zalaže za povećanje znanja i vještina te podizanje razine svijesti učenika i studenata te stručnog osoblja poput knjižničara i profesora o održivom razvoju i zaštiti okoliša (Kraljević 2013). Korisnici projekta su prvenstveno učenici i studenti, ali je na događanjima dobrodošla i šira javnost. Kraljević (2021) ističe da je samo od pokretanja Zelene knjižnice do 2019. godine aktivnostima projekta već obuhvaćeno gotovo 7500 korisnika te su ostvarene suradnje s brojnim školama, sveučilištima, institutima, udrugama i drugim građanskim inicijativama. Prva održana aktivnost kojom je službeno započeo projekt bila je projekcija filma Dom redatelja Yanna Arthusa Bertranda koji je privukao brojne gledatelje i dao vjetar u leđa osnivačima da nastave ići u ciljanom smjeru. U okviru ovog projekta koji djeluje i danas održavaju se projekcije dokumentarnih filmova, stručna predavanja, tribine te promocije knjiga ekološke tematike (Društvo bibliotekara Istre n.d.).

9.2. Radna grupa za zelene knjižnice

Projekt Društva bibliotekara Istre je svojom uspješnošću privlačio brojne korisnike, ali i potaknuo ostale knjižnice da se priključe. Tako je zajedničkom suradnjom na 39. skupštini Hrvatskog knjižničarskog društva koja se održala u Splitu 2014. godine nastala Radna grupa za zelene knjižnice pri Sekciji za upravljanje i tehnologiju Hrvatskog knjižničarskog društva. Do danas su njihovim radom organizirani brojni projekti i akcije od kojih je svakako najvažnija 'Pokrenimo zelene knjižnice' koja se održala već devet puta i kojoj se dosad uključilo oko 270 knjižnica diljem Hrvatske. Cilj ove akcije je motivacija knjižničara da samostalno osmišljavaju programe u sklopu Zelene knjižnice u njihovim matičnim ustanovama, ali i da educiraju javnost i šire svijest o održivom društvu i nužnosti zaštite okoliša (Zelena knjižnica 2023). Glavne aktivnosti u sklopu akcije su projekcije biranih dokumentarnih i igranih filmova ekološke tematike koji u određenom periodu budu ustupljeni knjižnicama i drugim obrazovnim ustanovama u svrhu edukativnog prikazivanja. Radna grupa za zelene knjižnice je 2022. godine dobila status Komisije (Hrvatsko knjižničarsko društvo n.d.).

9.3. Zelena knjižnica energetske efikasnosti

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu se također priključila pokretu zelenih knjižnica u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj, a kao rezultat je 2012. godine otvorena 'Zelena knjižnica energetske efikasnosti' (Zeek) kojoj je svrha bila učiniti stručne publikacije dostupnijima građanima i stručnjacima kako bi se na taj način pokušalo potaknuti povećanje energetske učinkovitosti, a osmišljena je kao mjesto u knjižnici na kojem će biti istaknuta spomenuta građa (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2012). Osim građe projektom se osiguravaju informativno-edukativni plakati, naljepnice i brošure koje sadrže osnovne informacije o energetskej efikasnosti koji su besplatno dostupni u elektroničkom, ali i fizičkom obliku. Cilj pokretanja ovog projekta je bio omogućiti lakši pristup stručnim publikacijama za sve, uključujući pripadnike akademske zajednice, studente, stručnjake, ili pak za zainteresirane građane. Time se nastojalo potaknuti odgovorno korištenje energije kroz primjenu energetske učinkovitih mjera te obnovljivih izvora energije (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2012). Prva Zelena EE knjižnica je otvorena u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, a osim u Zagrebu, ova ideja je zaživjela i kao dio brojnih drugih knjižnica diljem Hrvatske.

9.4. Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici je 2016. godine predstavljen i projekt 'Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku' kojoj je cilj izobrazba korisnika o zelenoj pismenosti te njihovo uključivanje u određene programe iz područja zaštite i očuvanja prirode i okoliša (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu 2016). U sklopu projekta je u rujnu 2017. godine u NSK održan 'Zeleni festival – (O)krenimo na zeleno' kojem je cilj bio promovirati i popularizirati održivi razvoj, zaštitu prirode, proizvodnju organske hrane te zelene tehnologije i inovacije. Festival je okupio oko 1000 posjetitelja, sudjelovalo je 40 izlagača te se održalo čak 20 projekcija dokumentarnih filmova i dvije izložbe. Godinu dana kasnije upravo za Zeleni festival Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu je osvojila četvrto mjesto u natjecanju za IFLA-inu nagradu Zelena knjižnica (Kraljević 2019). Tom nagradom se knjižnica može posebno pohvaliti jer su knjižnični programi Hrvatske prepoznati i izvan granica države, pogotovo kad je riječ o nagradi jednog od glavnih međunarodnih knjižničarskih saveza.

Najveća suradnja Radne grupe za zelene knjižnice i Nacionalne i sveučilišne knjižnice Zagreb se ostvarila u organizaciji čak dvije međunarodne konferencije o zelenim knjižnicama

'Let's Go Green!'. Prva se održala u studenom 2018. godine u NSK i jedan dan na Brijunima, dok se druga održala u studenom 2023. godine također u prostorima NSK. Svrha konferencija je bila međunarodna povezanost, razmjena iskustava i prijenos znanja među knjižničarskim zajednicama gdje su brojni znanstvenici i stručnjaci predstavljali svoje ideje i raspravljali o ključnim temama zelenog knjižničarstva (Ministarstvo kulture i medija 2023).

Navedene knjižnice i njihovi projekti dali su temelj ostalim hrvatskim knjižnicama koje svojim aktivnostima usmjerenima na održivi razvoj i zaštitu okoliša podučavaju korisnike zelenoj pismenosti te razvijaju društvenu odgovornost svakog pojedinca kako bi zajedničkim djelovanjem stvorili zdraviji okoliš i samim time bolje životne uvjete za sve.

10. Istraživanje

10.1. Svrha i cilj istraživanja

Svrha ovog istraživanja je odgovoriti na pitanja u kojoj mjeri i na koje načine matične knjižnice Republike Hrvatske provode aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju. Cilj istraživanja je dati pregled navedenih aktivnosti provedenih od 2011. godine (koju obilježava pokretanje projekta Zelena knjižnica Društva bibliotekara Istre = početak djelovanja zelenih knjižnica na našim prostorima) do danas (zaključno s 2023. godinom), kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri matične knjižnice posvećuju pažnju poticanju zelene pismenosti. Rezultatima se želi prikazati broj održanih aktivnosti po knjižnicama i godinama održavanja, usporedba po vrstama održanih aktivnosti te prikaz korisničkih skupina kojima su namijenjene.

10.2. Istraživačka pitanja

1. Koliko se aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju održalo u matičnim narodnim knjižnicama Republike Hrvatske?
2. Je li protekom godina došlo do povećanja ili smanjenja broja održanih aktivnosti?
3. Koja vrsta aktivnosti je najzastupljenija?
4. Kojim korisnicima su namijenjene aktivnosti?

10.3. Metodologija

Kao metoda u ovom istraživanju će se koristiti analiza sadržaja koja služi prikupljanju primarnih podataka. Analizom sadržaja se prikupljaju neposredni, iscrpni i pouzdani podaci iz različitih informacijskih materijala i tekstova koji su pristupačni istraživaču. Za analizu sadržaja „potrebno je odrediti izvore analize, kategorije analize sadržaja, uzorak analize sadržaja i jedinice analize sadržaja“ (Tkalac Verčić et al. 2010).

Analizom sadržaja odabranih izvora – godišnjih izvješća knjižnica i službenih mrežnih stranica knjižnica istražit će se koje su se sve aktivnosti vezane uz zaštitu okoliša i ekologiju organizirale i održale u matičnim knjižnicama Hrvatske od 2011. godine do danas te će se zatim usporediti knjižnice po broju aktivnosti te koja vrsta aktivnosti je najzastupljenija i kojim je korisnicima namijenjena. U svrhu ovog istraživanja odabrane su matične knjižnice radi njihovog trajnog i sustavno organiziranog rada na razvitku i unaprjeđivanju knjižničarstva te njihove veličine, statusa i širine poslovanja čime se od njih očekuje da su najbolje razvijene i samim time da upravo one provode najviše aktivnosti.

Kao kategorije analize sadržaja godišnjih izvješća i službenih mrežnih stranica odabrane su aktivnosti vezane uz zaštitu okoliša i ekologiju. Kriteriji za odabir aktivnosti bio je da su aktivnosti posvećene temama vezanim uz zaštitu okoliša i ekologiju prema ciljevima Agende 2030, a to su: zaštita klime, očuvanje vodenog svijeta, očuvanje života na Zemlji te srodne i slične teme. Jedinica analize sadržaja bio je svaki dio teksta u godišnjem izvješću ili članak na mrežnoj stranici koji sadrži navedene teme ili je već unaprijed označen kao zeleni program.

Uzorak za istraživanje činile su županijske matične narodne knjižnice, a to su:

1. Narodna knjižnica “Petar Preradović” Bjelovar
2. Gradska knjižnica Slavonski Brod
3. Dubrovačke knjižnice
4. Gradska knjižnica i čitaonica Pula
5. Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić” Karlovac
6. Knjižnica i čitaonica “Fran Galović” Koprivnica
7. Gradska knjižnica Krapina
8. Samostalna narodna knjižnica Gospić
9. Knjižnica “Nikola Zrinski” Čakovec
10. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek
11. Gradska knjižnica Požega

12. Gradska knjižnica Rijeka
13. Narodna knjižnica i čitaonica "Vlado Gotovac" Sisak
14. Gradska knjižnica Marka Marulića Split
15. Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" Šibenik
16. Gradska knjižnica i čitaonica "Metel Ožegović" Varaždin
17. Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica
18. Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
19. Gradska knjižnica Zadar
20. Knjižnice grada Zagreba

10.4. Ograničenja istraživanja

S obzirom da su glavni izvori koji su se koristili za analizu sadržaja u ovom istraživanju bila godišnja izvješća te mrežne stranice, bitno je napomenuti kako rezultati koji slijede ne prikazuju u potpunosti stvarnu situaciju održanih knjižničnih aktivnosti. Ograničenja koja su se pojavila tijekom istraživanja tiču se dostupnosti godišnjih izvješća na službenim stranicama matičnih knjižnica i na različite pristupe knjižnica prema pisanju istih te na nedovoljno dostupnih podataka na mrežnim stranicama.

Iako je cilj istraživanja bio prikazati aktivnosti od 2011. godine, samo 5 matičnih knjižnica ima javno dostupna godišnja izvješća od te godine, dok ostale knjižnice uglavnom imaju dostupna izvješća od posljednjih 10 ili posljednjih 5 godina.

Drugi problem koji se javlja je nepotpunost i nejednakost izgleda godišnjih izvješća. Svaka knjižnica ima svoje metode i načine na koje u izvješćima dokumentiraju i opisuju svoje ostvarene programe te kulturna događanja. Dok velik dio knjižnica osim cjelovitog popisa aktivnosti pružaju i detaljne opise istih, druge u izvješćima navode samo nazive ili pak samo najistaknutije događaje, a postoje i slučajevi gdje se u izvješćima navodi samo ukupan broj održanih događanja što ne pruža apsolutno nikakav uvid u vrstu i temu događanja. Upravo iz tog razloga, za analizu su se koristile i službene mrežne stranice knjižnica kako bi se prikupilo što više podataka.

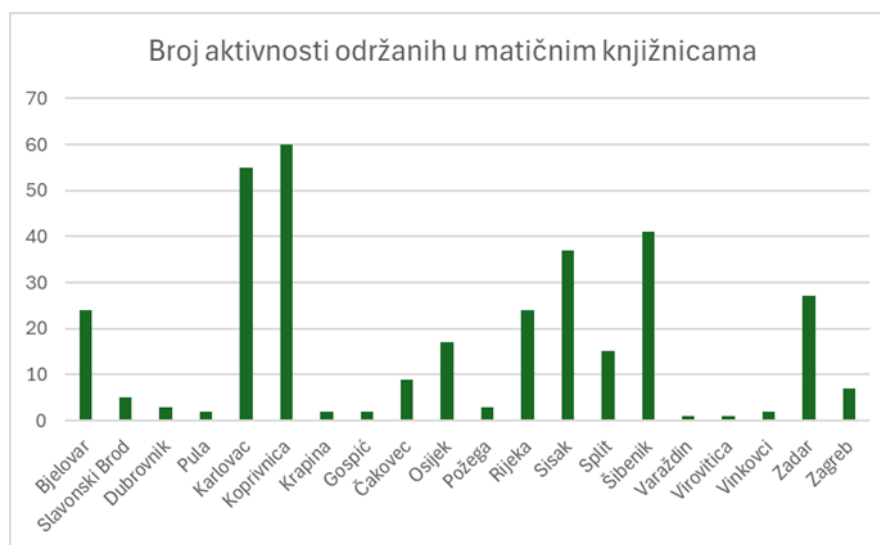
Ograničenje vezano uz mrežne stranice je to da gotovo sve mrežne stranice knjižnica nemaju dostupnu arhivu objavljenih članaka i najava događanja, ili pak imaju dostupan pregled za objave od samo jedne ili nekoliko godina unazad što je uvelike utjecalo na broj podataka potrebnih za ovo istraživanje.

10.5. Rezultati

10.5.1. Broj održanih aktivnosti

Analizom sadržaja godišnjih izvješća i službenih mrežnih stranica knjižnica, došlo se do rezultata da se od 2011. do 2023. godine u županijskim matičnim narodnim knjižnicama održalo sveukupno 337 događanja usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju.

Ukupni brojevi održanih aktivnosti po matičnim knjižnicama su sljedeći: knjižnice u Varaždinu i Virovitici su održale po 1 aktivnost, knjižnice u Puli, Krapini, Gospiću i Vinkovcima 2 aktivnosti, knjižnice u Dubrovniku i Požezi 3 aktivnosti, Slavonski Brod 5 aktivnosti, Zagrebačke knjižnice 7, Čakovečka knjižnica 9, Splitska 15, Osječka 17, knjižnice u Bjelovaru i Rijeci po 24 aktivnosti, Zadarska knjižnica 27, Sisačka 37, Šibenska 41, Karlovačka 55 i Koprivnička knjižnica čak 60 aktivnosti.

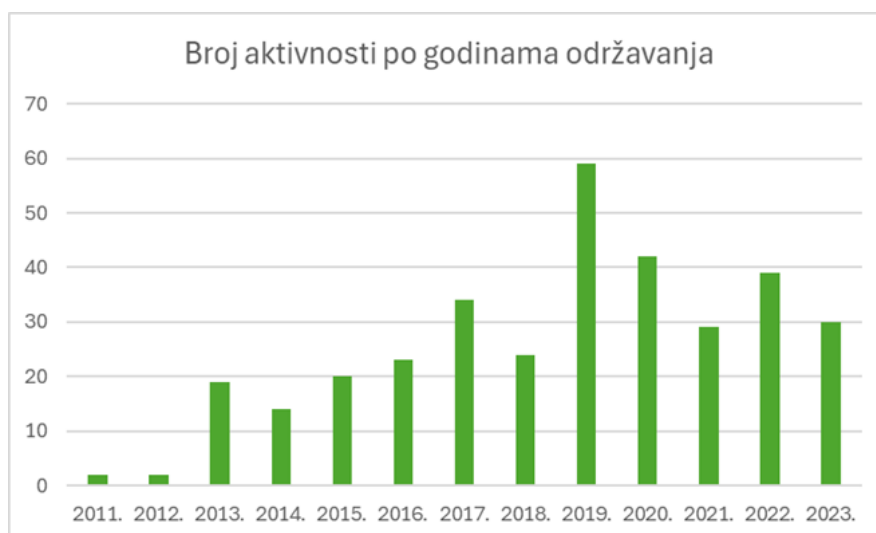
Slika 1 Prikaz broja održanih aktivnosti

Kako je i vidljivo na grafikonu sa Slike 1, knjižnice u Koprivnici, Karlovcu, Šibeniku i Sisku mogu se pohvaliti najvećom posvećenošću zelenim temama i programima. Što se tiče ostalih matičnih knjižnica, vidljivo je da gotovo pola njih skoro pa uopće ne održavaju aktivnosti usmjerene prema zaštiti okoliša i ekologiji, dok ostatak njih koje održavaju imaju poprilično nizak broj održanih aktivnosti, ako se uzme u obzir obuhvaćeno razdoblje u ovoj sadržajnoj analizi.

10.5.2. Aktivnosti po godinama održavanja

U sljedećoj analizi željelo se doći do saznanja je li kroz godine došlo do smanjivanja ili povećanja broja aktivnosti vezanih uz tražene teme, te ističu li se posebno neke godine u kojima je održano više aktivnosti od uobičajenog.

Rezultati pokazuju da su se u 2011. i 2012. sveukupno održale 2 aktivnosti, 2013. godine 19 aktivnosti, 2014. godine 14 aktivnosti, 2015. godine se broj aktivnosti penje na 20 i narednih godina se ne spušta ispod te brojke, pa su se tako 2016. godine održale 23 aktivnosti, 2017. godine 34, 2018. godine 24, 2019. godine čak njih 59, 2020. godine 42, 2021. godine 29, 2022. godine 39 te naposljetku 2023. godine 30 aktivnosti.

Slika 2 Prikaz broja aktivnosti po godinama održavanja

Istraživanjem se dokazalo da je kroz godine došlo do blagog povećanja broja održanih aktivnosti, kao što je vidljivo na Slici 2. Bitno je naglasiti da prikazani mali broj održanih aktivnosti u 2011. i 2012. godini možda ne predstavlja stvarno stanje, već kao što je spomenuto u poglavlju o ograničenjima, moguće da je rezultat nedostupnosti godišnjih izvješća za pojedine godine ili pak nedovoljno podataka na mrežnim stranicama.

10.5.3. Vrste aktivnosti

Kako IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice određuju, narodne knjižnice moraju osigurati službe koje analiziraju knjižnične i informacijske potrebe lokalne zajednice, te se pri planiranju

knjižničnih usluga trebaju postaviti jasni prioriteti te strategije kojima će se potaknuti njihovo dugoročno djelovanje (Koontz i Gubbin 2011). Prema tome vrste knjižničnih aktivnosti ovise isključivo o knjižničnoj strategiji te njihovim planiranim programom s ciljevima koje žele postići. Što se tiče organizacije aktivnosti usmjerenih prema zaštiti okoliša i ekologije, knjižnice ih provode u 7 različitih oblika, a to su: projekti, predavanja, radionice, izložbe, projekcije filmova, predstavljanja knjiga i pričaonice.

Grafikon koji prikazuje Slika 3 sadrži također i kategoriju 'ciklus aktivnosti' koja je u ovoj analizi uključena iz tog razloga što se u godišnjim izvješćima često opisuju programi i manifestacije koji se održavaju kroz određeni period u godini (nekoliko dana, tjedan ili mjesec), ali se ne navodi i koje su se točno aktivnosti u sklopu toga održale. Stoga se u ovom slučaju ciklus aktivnosti tretira kao jedno događanje.

Također, bitno je razjasniti i kategoriju 'projekt' koja se u ovoj analizi odnosi na zelene programe koje je knjižnica sama osmislila (to jest koji nisu dio manifestacija na državnoj razini i slično) i koji se održavaju svake godine. U raspravi će biti posebno istaknuti i opisani najbolji primjeri takvih projekata.

Ovom analizom rezultati prikazuju da su od ukupnog broja aktivnosti, njih 150 bila predavanja, dok ostale aktivnosti uključuju 74 radionice, 32 izložbe, 27 projekata, 16 predstavljanja knjiga, 15 projekcija filmova, 12 ciklusa aktivnosti i 11 pričaonica.

Slika 3 Prikaz omjera različitih vrsta održanih aktivnosti

Na prethodnom prikazu, jasno je vidljivo da su predavanja uvjerljivo najzastupljenija vrsta aktivnosti koju matične knjižnice organiziraju za promicanje zaštite okoliša i ekologije.

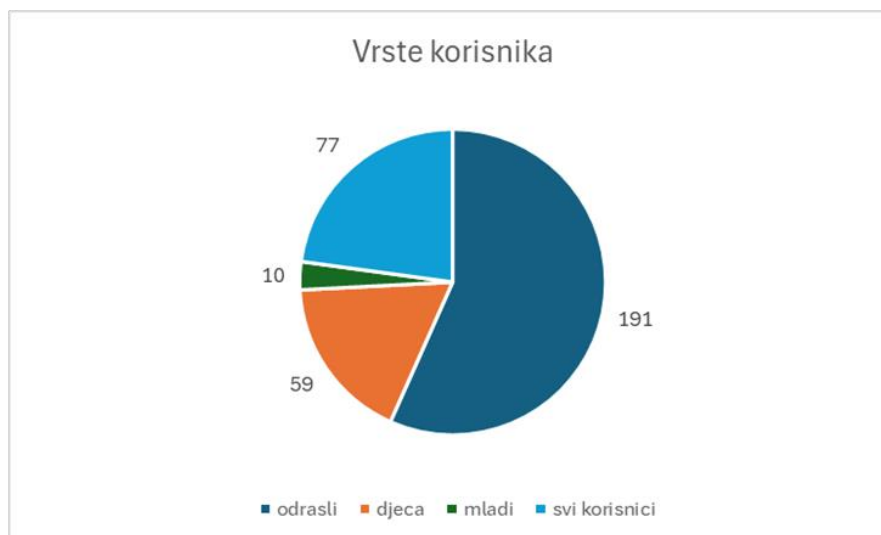
10.5.4. Vrste korisnika

IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice pod terminom korisnika podrazumijevaju i one ljude koji trenutno nisu korisnici, ali bi potencijalno mogli biti. Tim se terminom implicira i na potrebe i želje pojedinaca koje knjižnica treba prepoznati te zadovoljiti kako bi uspješno ostvarila svoje ciljeve i bila pristupačna svim svojim korisnicima (Koontz i Gubbin 2011).

Najčešća podjela na koju se dijele korisnici je ona po životnoj dobi, pa tako imamo sljedeće skupine: djeca, mladi, odrasli i starije osobe.

Korisnici knjižnica su također i posebne skupine ljudi koji se od ostalih korisnika razlikuju po tome što im je za korištenje knjižničnih usluga potreba određena prilagodba. To su osobe s invaliditetom, slijepi i slabovidne osobe, osobe sa slušnim oštećenjima, osobe s teškoćama u razvoju i slično. U ovom istraživanju tijekom analize nije pronađena niti jedna aktivnost posvećena tim korisničkim skupinama, ili ako već postoji, u godišnjim izvješćima i na mrežnim stranicama nije posebno naglašeno da je namijenjena njima. Iz tog razloga, podatci su analizirani samo po dobnim skupinama korisnika.

Rezultati govore da od ukupno 337 održanih aktivnosti njih 191 je namijenjeno odraslim korisnicima, 59 djeci, 10 mladima te preostalih 77 aktivnosti je namijenjeno svim korisnicima neovisno na njihovu dob.

Slika 4 Prikaz omjera vrsta korisnika kojima su aktivnosti namijenjene

Rezultati prikazani na Slici 4 jasno utvrđuju da je gotovo 57% ukupnog broja aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju namijenjeno odraslim korisnicima.

10.6. Rasprava

10.6.1. Odgovori na istraživačka pitanja

1. Koliko se aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju održalo u matičnim narodnim knjižnicama Republike Hrvatske?

Od ukupnih 337 aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju najviše njih se održalo u knjižnicama u Koprivnici, Karlovcu, Šibeniku i Sisku. Ostale matične knjižnice su organizirale iznimno nizak broj aktivnosti s obzirom da je istraživanje obuhvatilo period veći od 10 godina. Vrlo je zabrinjavajući rezultat i taj da velik broj knjižnica gotovo pa uopće ne održava navedene aktivnosti.

Ovi rezultati se uveliko poklapaju i s istraživanjem kojeg su 2019. godine proveli Vrana i Zečević. Naime, njihovo istraživanje je obuhvaćalo tri elementa zelene knjižnice – zgradu knjižnice, poslovanje zelene knjižnice i knjižnične usluge. U rezultatima koji se tiču knjižničnih usluga, a koji su nastali putem anketnog upitnika ravnateljima 82 narodne knjižnice, došlo se do odgovora da 66 knjižnica ne sudjeluje u zelenim projektima i programima, što je čak 80,5% knjižnica. Od 16 knjižnica koje pak sudjeluju, velik dio je spomenuo primjere projekata u koje su uključene, kao na primjer 'Zelena knjižnica', 'Pokrenimo zelene knjižnice' i 'Zelena knjižnica za zeleni Zagreb' koje su se našle i u rezultatima ovog istraživanja.

2. Je li protekom godina došlo do povećanja ili smanjenja broja održanih aktivnosti?

Istraživanjem se dokazalo da je kroz godine došlo do blagog povećanja broja održanih aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju, iako je stalni prosjek oko 30 održanih aktivnosti godišnje sveukupno u matičnim knjižnicama.

Vidljivo je da je najveći broj aktivnosti održan u 2019. godini, čak njih 59. Analizom nije primijećena nikakva podudarnost među knjižnicama i njihovim programima te godine, te se ne može doći do zaključka koji je razlog povećanja upravo te godine.

Naime, zanimljivo je osvrnuti se na 2020. godinu u kojoj su sve knjižnice imale razdoblje gdje su u potpunosti bile zatvorene za korisnike radi pandemije koronavirusa. U tim razdobljima knjižnice su se, kao i sve ostale ustanove, pokušale prilagoditi na način da što više

svojih usluga pokušaju prebaciti u online okruženje, pa su se tako i različita događanja uspješno odvijala virtualno, uključujući predavanja, izložbe i pričaonice.

2020. godina se ističe i po tome što je velik broj aktivnosti uključenih u ovo istraživanje bilo održano u sklopu Mjeseca hrvatske knjige koji je te godine bio posvećen planetu Zemlji povodom obilježavanja 50. obljetnice Dana planeta Zemlje, a moto je glasilo "Razlistaj se!". Mjesec hrvatske knjige je nacionalna manifestacija koju Knjižnice grada Zagreba uz pokroviteljstvo Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske organiziraju još od 1995. godine. Ovo može poslužiti kao vrlo dobar primjer kako suradnja s ostalim ustanovama te sudjelovanje u različitim manifestacijama može potaknuti knjižnice da se posvete temama koje često nenamjerno zapostave u organizaciji svojih vlastitih događanja.

3. Koja vrsta aktivnosti je najzastupljenija?

Analizom se došlo do rezultata da matične knjižnice svoje zelene programe u čak 45% slučajeva organiziraju u obliku predavanja. Razlog tome je najvjerojatnije taj da knjižnice smatraju da se teme ekologije i zaštite okoliša ipak najbolje mogu predstaviti u govornom obliku i to u većini slučajeva od strane stručnjaka specijaliziranih u tim područjima. Sljedeća najzastupljenija aktivnost su radionice, što za djecu, tako i za odrasle. Radionice analizirane u ovom istraživanju, najviše se tiču ekoloških tema kao što su vrtlarenje, uzgoj bilja i recikliranje, najčešće povezanih s likovnim izražavanjem. Izložbe su treća najčešće održana aktivnost, a uglavnom se radi o izložbama fotografija ili pak izložbama dječjih radova.

I ovi se rezultati mogu povezati s istraživanjem Radovana Vrane i Ane Zečević koji su na postavljeno pitanje knjižnicama da označe vrstu događanja ekološke tematike koja su već održana ili se provode, dobili odgovore da najviše knjižnica organizira upravo predavanja, radionice i izložbe.

4. Kojim korisnicima su namijenjene aktivnosti?

Sadržajnom analizom opisa knjižničnih aktivnosti, došlo se do rezultata da je više od pola aktivnosti namijenjeno odraslim korisnicima što je usko povezano s prethodnom analizom u kojoj je vidljivo da su većina aktivnosti po vrsti bila predavanja koja su namijenjena odrasloj populaciji. Djeca su očekivano sljedeća korisnička skupina za koju se organizira najveći broj aktivnosti, a one uključuju najčešće radionice i u nešto manjem broju izložbe i pričaonice. Za mlade je dostupno nešto manji broj aktivnosti, a gotovo sve su održane u suradnji s njihovim

srednjim školama. Korisnička skupina starijih osoba nije uključena u rezultatima iz tog razloga što jednostavno nije pronađena nijedna aktivnost vezana za njih, ili pak isto kao i sa posebnim korisničkim skupinama, ako već i postoji, u godišnjim izvješćima nije naglašeno da je namijenjena njima.

Kategorija 'svi korisnici' je najviše vezana uz već spomenute knjižnične projekte i cikluse aktivnosti koji su namijenjeni različitim vrstama korisnika.

10.6.2. Najbolji primjeri zelenih knjižničnih projekata

Ovim istraživanjem se također došlo i do detaljnijeg uvida u aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologije koje provode matične knjižnice Republike Hrvatske te je među analiziranim podacima vidljivo da pojedine knjižnice prednjače u broju i učestalosti održavanja navedenih aktivnosti. Ovo poglavlje je posvećeno upravo takvim primjerima dobre prakse gdje će biti detaljnije opisani njihovi glavni projekti od kojih neki imaju već višegodišnju tradiciju održavanja.

Zazeleni se (Bjelovar)

Narodna knjižnica “Petar Preradović” u Bjelovaru je u okviru Ciljeva održivog razvoja 2022. godine pokrenula program 'Zazeleni se' koji objedinjuje sve knjižnične aktivnosti usmjerene na promociju održivog razvoja i zaštite okoliša, uz suradnju gradskih i županijskih institucija, vrtića i škola. Cilj programa je podizanje svijesti građana o važnosti održivog razvoja te pružanje edukativnih i kreativnih aktivnosti za sve korisničke skupine.

U sklopu programa organiziraju se raznovrsne radionice i predavanja, izrađuju se i postavljaju virtualne i fizičke izložbe, održavaju se projekcije dokumentarnih filmova, osmišljavaju se nove usluge te se promovira knjižnični fond posvećen održivom razvoju. Programom se naglašava značaj knjižnica u promoviranju održivog razvoja te se potiče građane na djelovanje pružanjem brojnih edukativnih sadržaja.

Osim navedenih aktivnosti, bjelovarska knjižnica je 2022. godine pokrenula prvu na području Hrvatske 'Knjižnicu sjemena' koja, kao što i naziv govori, služi za razmjenu različitih vrsta sjemenja koje korisnici mogu uzeti, zasaditi te po potrebi ili ovisno o pravilima donijeti novo sjeme. Autorice Adamović i Lončarić Šubaša (2024) u svojem stručnom radu u kojem predstavljaju zelene programe ove knjižnice, posebno ističu 'Knjižnicu sjemena' koju opisuju kao iznimno bitan projekt vezan uz održivi razvoj kojemu je cilj očuvanje biljnih vrsta. Također

naglašavaju kako time knjižnice osiguravaju i pristup informacijama o sjemenju te edukaciju o uzgoju čime se promiče zaštita biološke raznolikosti i očuvanje lokalne kulture te se jača povezanost u zajednici.

Zelena knjižnica (Karlovac)

Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić” Karlovac ima iznimno pohvalnu dugogodišnju angažiranost u održavanju i promicanju zelenih knjižničnih programa. Prvi korak na svom zelenom putu napravila je 2015. godine priključivanjem projektu 'Zelena knjižnica energetske efikasnosti' (Zeek). Cilj otvaranja 'Zelene knjižnice' bio je učiniti stručne publikacije dostupnima svim korisnicima čime ih se nastojalo potaknuti na odgovorno korištenje energije uz primjenu energetske učinkovitih mjera te obnovljivih izvora energije. Od 2017. do 2019. godine organiziraju ciklus aktivnosti pod nazivom 'Karlovačka zelena priča'. Također pod istim nazivom na stručnom odjelu osmišljena je polica na kojoj je posebno izdvojena literatura sa zelenim temama poput ekologije i zaštite okoliša te temama vezanima uz zdrav život, posebno uz očuvanje ljudskog zdravlja što uključuje osobnu higijenu, načine proizvodnje hrane te suživot s prirodom i s drugim živim bićima.

S obzirom na vrlo dobro prihvaćanje projekta od strane korisnika, 2020. godine knjižnica ide korak dalje, te projekt podižu na višu razinu te tako organiziraju 'Zeleni festival – Karlovačka zelena priča' koji se do sada održao već 4 puta. Festival okuplja stručnjake i knjižničare iz cijele Hrvatske koji su promicatelji ideje „Pokrenimo zelene knjižnice”. Svake godine okupi se čak preko 50 sudionika. Skup financijski podržavaju Grad Karlovac, Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske te sponzori Turistička zajednica Grada Karlovca i Javna ustanova Aquatika – slatkovodni akvarij.

Treći projekt ove knjižnice je izdvojeni odjel pod nazivom 'Zelena knjižnica' koji je otvoren u travnju 2023. godine u prostorijama Javne ustanove Aquatika i prvi je takav namjenski odjel osnovan u Hrvatskoj. Cilj odjela je širenje svijesti o održivom razvoju kroz zelene teme i literaturu. Usluge 'Zelene knjižnice' namijenjene su djeci, mladima, učenicima, znanstvenicima, turistima i lokalnom stanovništvu, koje se kroz literaturu i razne aktivnosti želi educirati o održivom korištenju prirodnih bogatstava Hrvatske. U 2023. godini za posjetitelje odjela održano je sveukupno 41 događanje.

Ovim hvalevrijednim projektima koji se uspješno održavaju iz godine u godinu Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić” Karlovac je zauzela mjesto na samom vrhu knjižničnog zalaganja za važne teme zaštite okoliša i ekologije u Republici Hrvatskoj.

Zelena knjižnica (Koprivnica)

Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica je 2013. godine pokrenula program nazvan 'Zelena knjižnica' čiji je cilj povećanje ekološke svijesti lokalne zajednice kroz suradnju s tijelima lokalne uprave i samouprave, raznim nevladinim udrugama i organizacijama, brojnim aktivistima te svim zainteresiranim građanima. Glavni smisao aktivnosti koje uključuju predavanja, tribine i izložbe, je osvijestiti potrebu pozitivnog utjecaja na okoliš, međusobno razmjenjivati iskustva, ideje i znanje, te naposljetku i naučiti kako djelovati. Program se uspješno održava sve do danas.

Zeleni četvrtak (Vinkovci)

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci održava program pod nazivom 'Zeleni četvrtak' koji obuhvaća različite radionice i predavanja s temama ekologije kojima je cilj podizanje ekološke svijesti korisnika i razine znanja na područjima recikliranja, energetske učinkovitosti, prirodnih pojava i ostalih srodnih tema. Događanja su namijenjena svim dobnim skupinama i svim profilima zainteresiranih, pa se tako organiziraju raznovrsne aktivnosti, od dječjih radionica do znanstvenih predavanja.

Zelena knjižnica za zeleni Zagreb

Knjižnice grada Zagreba su, prateći potrebe svoje društvene zajednice te stručnih smjernica za razvoj usluga, pokrenule projekt 'Zelena knjižnica za zeleni Zagreb'. Tim projektom su se pridružile knjižnicama koje kroz svoju redovnu djelatnost i programe educiraju javnost o održivom društvu, zaštiti okoliša i srodnim temama. Ovaj projekt provodi se od siječnja 2017. godine te je prepoznat i vrlo dobro prihvaćen od strane javnosti. Osim prostora knjižnica, projekt uključuje i aktivnosti po zagrebačkim kvartovima i parkovima.

10.6.3. Kriteriji za zelene knjižnice

Iako u Republici Hrvatskoj ne postoji službeni dokument koji određuje točne kriterije koje bi knjižnica trebala ispuniti da bi se nazivala zelenom, IFLA se na međunarodnoj razini pobrinula

za to svojom godišnjom nagradom za zelene knjižnice koju dodjeljuju knjižnicama diljem svijeta od 2016. godine do danas.

Nagrada se dodjeljuje u dvije kategorije – Najbolja zelena knjižnica i Najbolji zeleni knjižnični projekt. Za prvu kategoriju knjižnice moraju ispunjavati sve kriterije, uključujući zelenu zgradu, fizičku i ekonomsku održivost, održavanje zelenih programa i ostalo. Kao što je već ranije spomenuto, prema istraživanju Vrane i Zečević (2020) u Hrvatskoj ne postoje zelene knjižnične zgrade, pa se tako hrvatske knjižnice mogu prijaviti samo za drugu kategoriju ove nagrade.

Nagrada za najbolji zeleni knjižnični projekt se dodjeljuje projektu koji može biti specifičan za jedno ili više područja knjižničnog poslovanja, ali bi trebao biti značajan u unapređenju ekoloških i održivih ciljeva, barem na lokalnoj razini (IFLA n.d.). Za ovu kategoriju dovoljno je da knjižnica ispunjava najmanje jedan od sveukupnih 14 kriterija iz različitih područja. Kriteriji koje hrvatske knjižnice mogu ispuniti i koje neke knjižnice već i ispunjavaju, tiču se usluga knjižnice i pouzdanih informacija i obrazovanja (Nudi li knjižnica jednostavan pristup pouzdanim i relevantnim informacijama o okolišu? Bori li se knjižnica protiv dezinformacija i lažnih vijesti? Pruža li knjižnica obrazovanje o okolišu ili vodi projekte koji se bave pronalaženjem informacija o okolišu?) te društvene održivosti (Je li knjižnica aktivno promiče društvenu održivost? Jesu li vidljivi dobro obrazovanje, pismenost, angažman zajednice, međukulturna raznolikost, društvena uključenost i sveukupno sudjelovanje? Radi li knjižnica aktivno s korisnicima na smanjenju nejednakosti?).

Vrlo je bitno istaknuti da iako hrvatske knjižnice nikad nisu osvojile nagradu za prvo mjesto, čak dvije knjižnice su se našle među 5 drugoplasiranih. Kao što je već ranije spomenuto Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu se prva istaknula 2018. godine svojim 'Let's Go Green!' festivalom koji je predstavio najnovija znanstvena istraživanja u pitanjima održivosti kroz predavanja i razgovore te omogućio zelenim tvrtkama da predstave svoje proizvode i usluge široj publici. Festival je promovirao održivu poljoprivredu i znanost o hrani, zelenu tehnologiju, zelenu energiju te projektiranje zelenih zgrada, metoda i materijala (IFLA 2018). Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" Šibenik se 2020. godine također našla među istaknutima zbog svojeg angažmana sa zajednicom kroz edukativne programe usmjerene na zdrave stilove života uključujući umjetničke radionice sa zelenim konceptima i konceptima održivosti, ekološka natjecanja i projekcije filmova (IFLA 2020).

Ovim vrijednim postignućima knjižnice u Hrvatskoj su dokazale da su zeleni programi sa svim aktivnostima koje uključuju iznimno bitni za cjelokupno društvo te su dale primjer da

se dobrim idejama i organizacijom može potaknuti ljude na promjenu što naposljetku osim međunarodnog priznanja rezultira i povjerenjem korisnika u samu knjižničnu instituciju.

11. Zaključak

Aktivnosti usmjerene na zaštitu okoliša i ekologiju kao dio promicanja održivog razvoja dostupne su korisnicima matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj, no sveukupno gledajući ne u dovoljnoj mjeri. Još veći problem je nejednakost među knjižnicama, što znači dok su pojedine knjižnice i više nego dovoljno angažirane u promicanju navedenih aktivnosti, u drugim knjižnicama te aktivnosti gotovo da i ne postoje. Na taj način mjesto stanovanja utječe na to kakve mogućnosti zelenog opismenjavanja korisnici imaju. S obzirom da je u rezultatima vidljiv blagi porast zelenih programa u posljednjih nekoliko godina, za očekivati je da će se u narednim godinama i knjižnice koje se do sad nisu mogle pohvaliti organizacijom istih, vjerojatno u nekom periodu ipak aktivirati i početi djelovati i na tom području. Primjer uključivanja teme zaštite okoliša i ekologije u Mjesec hrvatske knjige 2020. godine, potvrđuje da suradnja s ostalim udrugama te sudjelovanje u vanjskim manifestacijama, može itekako pozitivno utjecati na povećanje broja aktivnosti.

Istraživanjem se došlo i do zaključka da knjižnice, kad je riječ o vrsti aktivnosti, najčešće biraju predavanja i radionice. Naime postavlja se pitanje je li knjižnice biraju vrstu aktivnosti po svojim nahođenjima ili se zaista osluškiju potrebe i želje korisnika. Prema tome, neka od budućih istraživanja bi trebala ići u smjeru anketiranja ili intervjuiranja korisnika koji sudjeluju na takvim aktivnostima kako bi se moglo ocijeniti njihovo zadovoljstvo istima ili pak kako bi korisnici sami dali prijedloge i ideje za daljnje programe.

Također, spomenute aktivnosti su u podjednakoj mjeri dostupne djeci i mladima, dok je očekivano najviše aktivnosti ipak okrenuto odrasloj populaciji. Međutim, starija populacija i posebne korisničke skupine su u potpunosti zanemarene, te bi se knjižnice što prije trebale pozabaviti i tim problemom te riješiti nejednakost među korisnicima.

Provedeno istraživanje ovog rada može poslužiti matičnim knjižnicama kao poticaj ili ideja za poboljšanje aktivnosti usmjerenih na zaštitu okoliša i ekologiju kako bi svi korisnici imali jednake prilike za obrazovanje u tom području i kako bi to znanje mogli usmjeriti prema pozitivnim promjenama koje mogu poboljšati život čitave zajednice.

12. Literatura

1. Adamović, Neda i Tihana Lončarić Šubaša. 2024. "“Zazeleni se“: promicanje održivog razvoja kroz inovativne programe bjelovarske narodne knjižnice". *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 67, br. 1: 237-257. <https://hrcak.srce.hr/316833>
2. Cifrić, Ivan. 2012. *Leksikon socijalne ekologije*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Črnjar, Mladen, i Kristina Črnjar. 2009. *Menadžment održivog razvoja*. Rijeka: Glosa.
4. Dragaš, Božica. 2017. "Zelene knjižnice za zelenu pismenost." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, br. 4, 221-241. <https://hrcak.srce.hr/195928>
5. Dragija Ivanović, Martina. 2012. "Vrednovanje utjecaja narodnih knjižnica na lokalnu zajednicu". *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55 (1): 83–100. <https://hrcak.srce.hr/clanak/137957>
6. Društvo bibliotekara Istre. n.d. "Zelena knjižnica". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://dbi.hr/zelena-knjiznica/>
7. Hrvatska enciklopedija. n.d. "Održivi razvoj" Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/odrzivi-razvoj>
8. Hrvatsko knjižničarsko društvo. n.d. "Komisija za zelene knjižnice". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. https://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/50/
9. IFLA. n.d. "Environment, Sustainability and Libraries Section". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/units/environment-sustainability-and-libraries/>
10. IFLA. n.d. "Our Vision and Mission". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/vision-mission/>
11. IFLA. n.d. "IFLA Green Library Award Evaluation Criteria". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/Award-2024-Criteria-final.pdf>
12. IFLA. 2013. "Statement on Libraries and Development". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-libraries-and-development-august-2013/>
13. IFLA. 2014. "The Lyon Declaration on Access to Information and Development". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/publications/the-lyon-declaration/>
14. IFLA. 2017. "Upute: knjižnice, razvoj i UN-ova Agenda 2030". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://hrcak.srce.hr/file/318169>

15. IFLA. 2018. "IFLA Green Library Award 2018 Winners Announced". Objavljeno: 19. srpanj 2018. Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/news/ifla-green-library-award-2018-winners-announced/>
16. IFLA. 2020. "IFLA Green Library Award 2020 Winners Announced". Objavljeno: 19. ožujak 2020. Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.ifla.org/news/ifla-green-library-award-2020-winners-announced/>
17. Koontz, Christie, i Barbara Gubbin, ur. 2011. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. 2. izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
18. Kraljević, Ivan. 2013. "Zelena knjižnica : projekt Društva bibliotekara Istre." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, br. 3, 199-204. <https://hrcak.srce.hr/115224>
19. Kraljević, Ivan. 2019. "Djelovanje Radne grupe za zelene knjižnice 2014.–2018.." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, br. 1, 327-340. <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.720>
20. Kraljević, Ivan i Kristina Afrić Rakitovac. 2021. "Promicanje ekološke osviještenosti projektom „Zelena knjižnica“ Društva bibliotekara Istre." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 64, br. 2, 399-423. <https://hrcak.srce.hr/269710>
21. Kurbanoglu, Serap i Joumana Boustany. 2014. "From green libraries to green information literacy". U *European Conference on Information Literacy*, 22.-23. listopada 2014. Dubrovnik. https://www.researchgate.net/publication/284731109_From_Green_Libraries_to_Green_Information_Literacy
22. Mesić, Đurđa. 1991. "Narodna knjižnica - prilog određenju pojma". *Journal of Information and Organizational Sciences*, izd. 15 (prosinac): 145–59.
23. Ministarstvo kulture i medija. 2023. "Otvorena 2. međunarodna konferencija o zelenim knjižnicama „Let’s Go Green!“". Objavljeno: 9. studeni 2023. Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/otvorena-2-medjunarodna-konferencija-o-zelenim-knjiznicama-let-s-go-green/24681>
24. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. n.d. "Održivi razvoj" Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://mvep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/globalne-teme/odrzivi-razvoj/22706>
25. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. 2012. "Zelena knjižnica energetske efikasnosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu". Objavljeno: 16. studeni 2012. Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.nsk.hr/zelena-knjiznica-energetske-efikasnosti-u-nacionalnoj-i-sveucilisnoj-knjiznici-u-zagrebu/>

26. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. 2016. "Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu predstavila projekt „Zelena knjižnica za zelenu Hrvatsku“". Objavljeno: 6. svibanj 2016. Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.nsk.hr/nacionalna-sveucilisna-knjiznica-zagrebu-predstavila-projekt-zelena-knjiznica-zelenu-hrvatsku/>
27. Odras. n.d. "Održivi razvoj". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.odraz.hr/nase teme/odrzivi-razvoj/odrzivi-razvoj/>
28. Odras. 2015. *Novi izazov: Globalni ciljevi održivog razvoja do 2030*. Zagreb: Odras - Održivi razvoj zajednice. https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/globalni-ciljevi-odrzivog-razvoja-do-2030_web.pdf
29. Pavić-Rogošić, Lidija. 2010. "Održivi razvoj" Pristupljeno: 15. lipanj 2024. https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/10/odrzivi_razvoj.pdf
30. Reitz, Joan M. n.d. "ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. https://odlis.abc-clio.com/odlis_s.html
31. Roth, Charles. E. 1992. "Environmental literacy: Its roots, Evolution and Directions in the 1990s". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://eric.ed.gov/?id=ED348235>
32. Sahavirta, Harri. 2019. "Set the Wheels in Motion – Clarifying “green library” as a Goal for Action". U *IFLA WLIC 2019 - Athens, Greece - Libraries: dialogue for change*. 24.-30. kolovoz 2019. Atena. <https://library.ifla.org/id/eprint/2568/>
33. Tkalac Verčić, Ana, Dubravka Sinčić Ćorić, i Nina Pološki Vokić. 2010. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P.
34. United Nations. n.d. "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
35. Vrana, Radovan i Ana Zečević. 2020. "Razvoj narodnih knjižnica u Hrvatskoj prema zelenim knjižnicama." *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 63, br. 1-2, 365-388. <https://hrcak.srce.hr/252922>
36. Zakon.hr. 2019. "Zakon o zaštiti okoliša". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://www.zakon.hr/z/194/Zakon-o-za%C5%A1titi-okoli%C5%A1a>
37. Zelena knjižnica. n.d. " 9. zajednička akcija “Pokrenimo zelene knjižnice”". Pristupljeno: 15. lipanj 2024. <https://zk.dbi.hr/2023/10/03/9-zajednicka-akcija-pokrenimo-zelene-knjiznice/>

Activities aimed at environmental protection and ecology in public libraries of Republic of Croatia

Abstract

Public libraries are recognized as active participants in the cultural, economic, and social life of the community, and as such, they strive to encourage social responsibility in every individual. Nowadays, individual responsibility is closely related to the concept of sustainable development and concern for environmental protection and ecology. By incorporating these themes into library business, green libraries have emerged. The concept of green libraries appears in two different meanings and can refer to the library building itself or to activities related to sustainable development that the library conducts. In the Republic of Croatia, green libraries appear only in the latter meaning, so this paper deals exclusively with activities aimed at environmental protection and ecology conducted in public libraries. The first part of the paper contains definitions of key concepts and an overview of documents and guidelines that have influenced the recognition of libraries as promoters of these themes, as well as a review of the most prominent green programs. The second part of the paper is dedicated to research aimed at answering questions about the extent and ways in which public libraries in the Republic of Croatia conduct activities focused on environmental protection and ecology. The goal of the research is to provide an overview of aforementioned activities carried out from 2011 to the present. Central public libraries were selected as the sample for this research, and the method used is content analysis of the libraries' annual reports and their official websites. The results show the number of activities by libraries and years they were held, a comparison by the types of activities held, and an overview of the user groups they are intended for. The research conducted in this paper can serve as an incentive or idea for public libraries to improve activities aimed at environmental protection and ecology.

Keywords: green libraries, public libraries, sustainable development, environmental protection, ecology